

Een woud vol paddestoelen aan de rand van Brussel

A. De Kesel & B. Vanholen

Brussel kan zonder enige twijfel beschouwd worden als een vrij groene stad. Hoofdzakelijk door toedoen van Leopold II, koning van België aan het einde van de 19e eeuw, wordt Brussel omgeven door verschillende groene ruimten, stuk voor stuk van een aanzienlijke oppervlakte. In het zuidelijk deel wordt het groene karakter van de stad bijna volledig bepaald door het Zoniënwoud.

Dit 4.694 ha grote beukenbos is een restant van het Kolenwoud, dat zo'n 6.000 jaar geleden nog grote delen van West-Europa bedekte. Het Zoniënwoud is als het ware een groene long voor de stad; het ligt op nauwelijks 6 kilometer van de Grote Markt van Brussel (fig. 1).

Het Zoniënwoud historisch

Door de eeuwen heen heeft het Zoniënwoud het toneel gevormd van vele historische activiteiten. De eerste stukjes Kolenwoud werden ontgonnen door mesolithische jagers. Sindsdien hebben opeenvolgende bevolkingen het woud gebruikt om in hun levensonderhoud te voorzien (van der Ben, 1997). In het woud liet men het vee grazen en werd hout, houtskool en ijzererts ontgonnen (Tack et al., 1993). Ook toen reeds had het woud een socio-culturele functie; hierbij waren recreatieve activiteiten zoals wandelen, paardrijden en adellijke jacht de belangrijkste.

Mens, bos en paddestoel

Het Zoniënwoud is historisch steeds zeer goed bereikbaar geweest vanuit de stad en tegenwoordig is dat nog steeds zo. Met de tijd is de stad rond het woud gegroeid en daardoor wordt het door veel Brusselaars als één groot park beschouwd, dat ter beschikking staat voor recreatie en andere sociale activiteiten. De moderne Brusselaar kent en apprecieert het Zoniënwoud: op zonnige dagen doorkruisen 20 à 30.000 wandelaars, fietsers en ruiters het woud. De meeste bezoekers vertonen een voorkeur voor de beekvalleien, zoals het

Rood Klooster, want die zijn vanuit landschappelijk, historisch en/of ecologisch standpunt belangrijk (van der Ben, 1997).

Ondanks de druk uitgeoefend door de mens en de groeiende milieuproblematiek, is het Zoniënwoud nog steeds een biologisch waardevol bos met een mycoflora van ongeveer 1.300 soorten (Vanholen & De Kesel, 1999). De uitzonderlijke mycologische rijkdom van deze valleien komt tot stand door het plaatselijk dagzomen van kalkhoudende lagen in een overwegend zure bodem (De Kesel, 1998). Een groot aantal bedreigde soorten zoals de Wortelende boleet (*Boletus radicans*) (foto 1), de Gladstelige heksenboleet (*Boletus queletii*), de Pronksteeleboleet (*Boletus calopus*) en de Geschubde boleet (*Strobilomyces strobilaceus*) vinden hier hun optimum.

De afgelopen 15 jaar stelt men echter vast dat de hoge bezoekersdruk direct resulteert in erosie van deze waardevolle kalkhellingen (De Kesel, 1996). Ook de mycologische rijkdom komt in het gedrang, omdat het Zoniënwoud overspoeld wordt door paddestoelplukkers. Deze mensen, van alle leeftijden en origine, zijn in de eerste plaats op zoek naar natuurlijke en gezonde voeding uit de

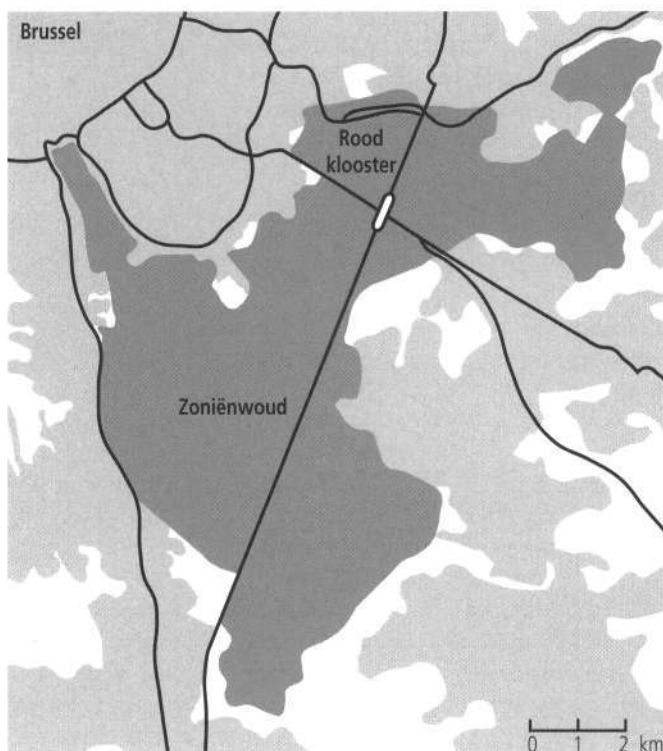

Fig. 1. Het Zoniënwoud ligt vlakbij het centrum van Brussel. Het Rood Klooster is een veel bezochte beekvallei in dit bos.

natuur, een fenomeen dat veel navolging kent in deze tijd. Hun activiteiten worden enkel ingegeven door culinaire of lucratieve motieven en beperken zich tot het plukken van enkele soorten, het Eekhoornpjesbrood (*Boletus edulis* s.l.) (foto 2) in het bijzonder. In het seizoen worden er dagelijks naar schatting 100 à 150 kg vruchtlichamen van deze soort 'geroofd' uit het woud (De Kesel, 1996). Ook vele andere paddestoelsoorten, die ongekend, oneetbaar of niet vers genoeg zijn, worden tijdens deze tochten geplukt en teruggeworpen.

Het is opvallend dat de meest geplukte soorten bijna uitsluitend tot de ectomycorrhizae-vormers behoren, een zeer kwetsbare groep paddestoelen waarvan de zwamvlok in symbiose leeft met boomwortels. Veel paddestoelplukkers weten het niet, maar op dit ogenblik zijn ongeveer 68% van deze mycorrhizavormers in Vlaanderen, en ook in het Zoniënwoud, effectief bedreigd (Walley & Verbeken, 1999). Van deze bedreigde soorten is het aantal groeiplaatsen en het effectieve aantal, in de laatste decennia, dramatisch achteruit gegaan. In de meeste gevallen wordt deze achteruit-

Foto 1. De Wortelende boleet
(*Boletus radicans*), groeiend
onder Beuk nabij een oud
kasseibaantje (foto: A. De Kesel).

gang toegeschreven aan vermessing, verzuring, verstoring, verdroging of andere wijzigingen aan het natuurlijk milieu (Kuyper, 1994).

Ondanks de sterke verbondenheid met de stad, de activiteiten van de mens en de voornoemde milieuproblematiek, is het Zoniënwood een echte 'hot spot' voor Rode Lijstsoorten, het is als het ware een refugium voor zeldzame en bedreigde paddestoelsoorten (De Kesel, 1998; Walley & Verbeken, 1999). In deze context is het Zoniënwood uiterst belangrijk voor het bestaan van bedreigde soorten in België en voor de herkolonisatie van eventuele herstelde gebieden in de toekomst.

Ondanks het feit dat plukken van paddestoelen waarschijnlijk geen directe invloed heeft op de zwamvlok, heeft deze activiteit wel een zeer grote invloed op de verspreidingsmogelijkheden en vestigingskansen van bedreigde paddestoelsoorten. De vruchtlichamen hebben een belangrijke ecologische functie die wij, mensen van de stad, op die manier zouden moeten leren zien.

Het is evident dat het bestaan van het Zoniënwood, zo dicht bij een grote stad, te danken is aan de mens. De mensen van de stad hebben het woud steeds op allerlei manieren gebruikt, maar uiteindelijk ook bewaard. In het geval van Brussel en het Zoniënwood, is er blijk-

baar steeds een soort van evenwicht geweest tussen exploitatie en bescherming. Ook nu weer blijkt het dat de nieuwe problemen, zoals bodemerosie en overdreven paddestoelenpluk, door de verschillende bevoegde instanties, tijdig herkend en aangepakt worden. Zo geldt in de zone beheerd door het Vlaamse Gewest een plukverbod met sensibilisatie en educatie, en werden rond de geërodeerde zones, beheerd door het Brussels Gewest, afsteringen geplaatst. Via deze reglementeringen, gecombineerd met sensibilisatie en educatie, worden de noodzakelijke stappen genomen om de natuurwaarden van dit periurbane bos te beschermen voor de alsmaar groeiende druk van de stad.

Literatuur

Ben, D. van der, 1997. Het Zoniënwood, een natuurmonument en zijn geschiedenis. Uitgeverij Lannoo nv, Tielt.

Kesel, A. De, 1996. De mycoflora van het Zoniënwood en het Laarbeekbos (Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Historische gegevens, inventarisatie, beheersmaatregelen en voorlopige soortenlijst. Nationale Plantentuin van België/ Brussels Instituut voor Milieubeheer, Meise.

Kesel, A. De, 1998. Monitoring van de Mycoflora. In: J. Van Goethem (red.), Kwaliteit van het Leefmilieu en Biodiversiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Studiedocumenten van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen 93, Brussel.

Kuyper, Th., 1994. Betekenis van paddestoelen voor het functioneren van oecosystemen. In: Kuyper Th. (red.), Paddestoelen en natuurbeheer. Wetenschappelijke Mededeling Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging 212, Utrecht.

Tack, G., P. Van den Bremt & M. Hermy, 1993. Bossen van Vlaanderen, een historische ecologie. Davidsfonds, Leuven.

Vanholen, B. & A. De Kesel, 1999. Inventarisatie en monitoring van de mycoflora en de lichenen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Jaarrapport 1999, werkgroep mycologie. Nationale Plantentuin van België/Brussels Instituut voor Milieubeheer, Meise.

Walley, R. & A. Verbeken, 1999. Een gedocumenteerde Rode Lijst van enkele groepen paddestoelen (macrofungi) van Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 7, Brussel.

Summary

A forest full of mushrooms on the outskirts of Brussels

The Forest of Soignes is a 4.694 ha large beech forest, situated only 6 km away from the heart of Brussels. The existence of such a biologically valuable periurban forest can, in spite of various environmental problems, largely be explained by a balance between centuries of exploitation and consistent preserving activities of men. As a hot spot for threatened and endangered fungi (Macro-mycetes), the forest recently faces new problems. The most important ones are erosion of the slopes, by excessive treading, and large scale mushroom picking. As in the past, the different forest management authorities recorded these problems and reacted by installing strict regulations, combined with sensibilization and educational programs. By this, relatively hard, but necessary steps are taken to preserve and protect the environmental quality of the forest from the increasing pressure coming from the city.

Dankwoord

Het Brussels Instituut voor Milieubeheer wordt bedankt voor het financieren van de studie die aan de basis ligt van dit artikel.

Dr. A. De Kesel
Nationale Plantentuin van België
Domein van Bouchout
B-1860 Meise
Dekesel@br.fgov.be

B. Vanholen
Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25
B-1070 Brussel

Foto 2. Het Eekhoortjes-
brood (*Boletus edulis*) is
geliefd bij plukkers (foto:
A. De Kesel).

